

Klassifisert sårbarhet?

Hvordan helsevesenet møter hovedpersonene i
Marit Eikemos *Team Tuva* (2021) og
Maria Navarro Skarangers *Emily forever* (2021)

Kristin Storhaug

Med et verdensbilde fokusert på skillelinjer og splittelse, er det lett å miste av syne at vi tross alt har mer som binder oss sammen enn ikke. Marit Eikemo minner oss på disse forbindelsene i *Team Tuva*,¹ når hun viser oss de ulike menneskene som utgjør laget til Tuva. Når det hele rundes av med Tuva og presten som takker hverandre for kaffen de har tatt sammen over telefon,² blir vi sittende med denne påminnelsen. Kaffen symboliserer det betydningsfulle vennskapet som har oppstått dem imellom.

Fellesskapsfortellingen til Eikemo er i det hele rørende og oppløftende, men det er noen menneskeliv som ikke inkluderes i denne fortellingen. Da jeg leste *Emily forever* av Maria Navarro Skaranger like etterpå, var det slående hvor ulikt Emilys fellesskap så ut fra Tuvas, om hun engang hadde et.³ Uten et slikt fellesskap som er skildret i *Team Tuva*, er vi langt mer sårbare, enten skadene er fysiske, psykiske, økonomiske eller sosiale. Denne sårbarheten kan både forsterkes og dempes, noe velferdsstaten spiller en avgjørende rolle i.

¹ Marit Eikemo, *Team Tuva* (Samlaget, 2021).

² Eikemo, *Team Tuva*, 175.

³ Maria Navarro Skaranger, *Emily forever* (Forlaget Oktober, 2021).

Ved å se komparativt på de to romanene, som begge ble utgitt i 2021, blir vi gjort oppmerksomme på hva som skiller de liknende, men ulike erfaringene, og hvordan ulikhetene mellom de to kvinnene oppstår og reproduseres.⁴

Emily forever handler om Emily på 19, som har en baby på vei og en barnefar, Pablo, på avveier. Hun blir innkalt til møter med politiet, jordmødre og helsearbeidere, mens moren hennes håper de slipper barnevernet. I *Team Tuva* følger vi Tuva gjennom et par dager. Hun har nettopp mistet moren sin og møter ulike folk hun har tatt kontakt med, som advokaten som skal hjelpe henne med å ordne med arven, presten og legen. Tuvas lag består, som Emilys, av ulike profesjonelle som er brikker i den norske velferdsstaten. Men det er én avgjørende forskjell, som jeg har behov for å kommentere: Der Tuva er kaptein for sitt lag, blir Emily ofte plassert på sidelinjen av sitt.

I tillegg til noe lignende tematikk, deler de to romanene en del strukturelle likhetstrekk. Begge tekster vil belyse et kvinneliv ved å la henne møte ulike mennesker, særlig ansatte i ulike velferdsinstitusjoner. For eksempel møter begge kvinnene jussen: Tuva i form av advokaten som skal hjelpe henne med morsarven; Emily i form av politikvinnen som gjennomfører avhøret hun er innkalt til i forbindelse med Pablos forsvinning. Boligen er også sentral i begge verk. Tuva eier en såkalt Grung-villa, på minst to etasjer, mens Emilys bolig er liten og mørk – og eies av noen andre. En kunne også sett på utdanning, familie og øvrig nettverk, interesser, trygdetjenester og arbeidsplass, for å nevne noe.

Jeg avgrensner her analysen min til møtene med helsevesenet, da det er disse møtene som aller tydeligst viser kontrastene mellom romanene og kvinnene. Så hva skjer når Tuva og Emily samhandler med dem de møter? Hvordan møtes de av helsevesenets representanter, og hvilke sosiale og økonomiske konsekvenser har disse møtene for Emily og Tuva?

Mekanismene som omgjør menneskelige møter i velferdsstaten til prekarisering og ulikhet, mener jeg kan forklares ved å se nærmere på sårbarhetsbegreppet. Ifølge Judith Butler er mennesker iboende sårbare. I *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*,⁵ utforsker hun hvordan vi forholder oss til egen og

⁴ Kritikerne trakk fram klasse og materielle forhold som sentrale tema i både *Emily forever* og *Team Tuva*. Morgenbladets kritiker skreiv for eksempel om *Emily forever* at: «[f]orfattarens blikk for classeskilnadens materielle detaljer er kanskje på sitt beste i årets roman» (Vikingstad 2021). Om *Team Tuva* hevdet NRKs kritiker at den inneholdt «[t]reffsikre observasjonar med snev av sosiologisk undersøking» (Norheim 2021).

⁵ Judith Butler, *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence* (Verso, 2004).

andres sårbarhet og den gjensidige avhengigheten som følger. I møte med andre mennesker åpner vi for spørsmål ved selve vår rett til å eksistere. Om spørsmålet besvares med avvisning eller anerkjennelse, blir avgjørende for hvordan vi forstår og hvordan vi finner mening i egen eksistens.⁶ Denne gjensidige avhengigheten blir tydelig også i de skandinaviske velferdsøkonomiene, som beskrevet i Dan Hirslunds «Prekarisering i et nationalt og globalt perspektiv – mellom usikkerhet, udsathed og udstødelse».⁷ Selv om sårbarheten er universell, varierer graden og skaden. Staten kan beskytte, for eksempel ved å sikre at en har mat på bordet uavhengig av funksjonsnivå, men den kan også skape og reproducere.⁸ En prosessuell forståelse av prekarisering vektlegger den menneskelige erfaringen av å måtte omstille seg til mer usikkerhet, utsatthet og utstøting.⁹ Det trenger derfor ikke dreie seg utelukkende om prekære arbeidsforhold, men også om forholdene og institusjonene *rundt* arbeidslivet.

Vi ser disse forholdene fra et spesifikt utsiktspunkt. Fortellerne er helt sentrale for hvordan vi opplever de to romanpersonene og situasjonene deres, og det er derfor nødvendig for oss å forstå hvordan de skiller seg fra hverandre. Både *Team Tuva* og *Emily forever* har en autorial forteller, men når vi ser nærmere på fokalisering og distanse, viser det seg at de to fortellerne er svært ulike. Selv om vi får mye informasjon om personene *rundt* Tuva, er fokuset stadig på hvordan det er nettopp Tuva som har fått dem til å se noe i et nytt lys, reflektere eller handle. *Team Tuva* har en skiftende forteller og fokalisering, men med et tydelig mønster. Vi får aldri direkte innblikk i hennes tanker, bare de andres. Vår vurdering av Tuva blir dermed farget av den som til enhver tid eier narrativet, sammen med situasjonen de befinner seg i. Psykologen vil for eksempel få et annet inntrykk av henne enn den personlige treneren, men de setter begge sitt preg på vår forståelse. Tuva forteller tilsynelatende åpenhertig om hva hun tenker og føler. Sammen med observasjoner og vurderinger utenfra kan vi danne oss et ganske tydelig bilde av hvem hun er.

Også i *Emily forever* ser vi stort sett hovedpersonen utenfra, men vi får likevel noe intern fokalisering, med referanser til hva hun *kanskje* tenker. Til tross for den

⁶ Butler, *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*, 133.

⁷ Dan Hirslund, «Prekarisering i et nationalt og globalt perspektiv - mellom usikkerhet, udsathed og udstødelse», i *Prekarisering uden grænser* (U Press, 2020).

⁸ Hirslund, «Prekarisering i et nationalt og globalt perspektiv - mellom usikkerhet, udsathed og udstødelse».

⁹ Hirslund, «Prekarisering i et nationalt og globalt perspektiv - mellom usikkerhet, udsathed og udstødelse», 13.

tidvise interne fokaliseringen, er karakteriseringen av Emily langt mindre tydelig. På romanens første side står det «Emily (Em? Eller Emma, kanskje?) våkner med lyset, det er seint til å være henne».¹⁰ Her ser vi en forteller som stadig vekk kommer med henvendelser til leseren og som er usikker på hva som faktisk er tilfelle, som med navnet. Vi er ikke helt sikre på hva hovedpersonen heter engang, selv om fortelleren bestemmer seg for å gå for Emily, med Em som kallenavn. Videre står det: «Se på henne, liggende med en pute mellom beina og den ene hånda på magen [...]».¹¹ Vi blir eksplisitt invitert til å se på henne. Invitasjonene til å betrakte Emily minner om når programleder David Attenborough forteller om dyrelivet på TV: «To save energy, it spends most of it's time hanging around half-asleep [...] It's time for another nap».¹² Når vi leser disse uttalelsene om Emily allerede på første side, opplever jeg det som om fortelleren prøver å lokke oss til å se henne som et dyr i en dyrepark vi observerer og lar oss underholde av, men ikke samhandler med. Fortelleren i *Emily forever* er ikke i fortellingen, men står stort sett over og betrakter, og inviterer oss til det samme; ovenfra og ned.¹³ Slik forsterker fortellerstemmen holdninger som kommer til syne i noen av møtene vi skal se nærmere på snart.

Den samme distansen har vi ikke til Tuva. Når fokaliseringsinstansen er de ulike personene i fortellingen, ser vi henne i større grad som et medmenneske. Selv om personene hun møter står i en maktposisjon i de aktuelle situasjonene, er de langt mer likestilte – som gjør at også vi som lesere samhandler med henne i større grad. Den sceniske framstillingsmåten gjør også at vi har liten grunn til å tvile på hva som faktisk skjer. Vi får vite hva som sies, ikke hvordan fortelleren tolker det som sies, slik som er tilfellet i *Emily forever*. I *Emily forever* blir selv den ytre handlingen uklar, med en forteller som fabulerer, ombestemmer seg og legger ord, og verdier, i munnen på folk. Vi må derfor stille spørsmål ved fortellerens pålitelighet.¹⁴ Det oppstår flere situasjoner hvor vi ikke umiddelbart vet om noe blir sagt høyt eller bare tenkt, hvem som tenker hva og om det som fortelles er

¹⁰ Skaranger, *Emily forever*, 7.

¹¹ Skaranger, *Emily forever*, 7.

¹² *Life of Mammals*, regissert av David Attenborough, aired 2002, om BBC Earth.

¹³ Emily risikerer å bli dehumanisert når hun ikke får representere seg selv, ifølge Butler: «[T]hose who have no chance to represent themselves run a greater risk of being treated as less than human, regarded as less than human, or indeed, not regarded at all» (2004, 141).

¹⁴ Kamilla Ellingsen har gjort en mer omfattende analyse av denne fortelleren i artikkelen "Hvordan skildre prekariatet? En narratologisk undersøkelse av Maria Navarro Skarangers roman *Emily forever*" (2021). Ellingsen har vurdert som upålitelig, fordi den blant annet viser begrenset kunnskap og tydelig subjektivitet. Hun mener den upålitelige fortelleren bidrar med klassifiserende holdninger (2026).

antagelser eller sannhet. Vi blir som lesere utfordret i våre forhold til kvinnene: Hvordan skal vi forstå erfaringene deres når de ikke får representere seg selv?

Tuvas økonomiske og sosiale situasjon ser innledningsvis ut å være bedre enn Emilys. Hun er en tobarnsmor på 45 år som møter åtte representanter fra velferdsstaten og andre gode hjelpere, alle med egne kapitler. Hun drar blant annet til tannlegen en gang i året, trener med personlig trener og går i terapi. Tuva vurderer egen situasjon slik: «Vi er skilde. Eg kom veldig godt ut av det. Eg fekk alt: bil, hus, møblar, alle tinga og bilda».¹⁵ Selv om hun er skilt, som for mange kvinner betyr forverrede økonomiske vilkår, sitter hun igjen med en del verdier. Om jobben hennes vet vi bare at hun kan ha hjemmekontor og at hun har velferdspremisjoner. Hun har også vært student på et tidspunkt. Det er derfor nærliggende å lese henne som typisk middelklassekvinne, eller som en person tilhørende det Guy Standing refererer til som *salariatet*, hvor man har goder som pensjon, betalte ferier og tjenestefordeler, ofte subsidiert av staten.¹⁶ Tuvas materielle forhold er altså ikke utpreget prekære.

Emily er gravid og har nettopp blitt forlatt av Pablo. Hun bor på Østkanten i Oslo og jobber på Kiwi.¹⁷ Det er litt uklart nøyaktig hvilket arbeidsforhold hun egentlig har, men jordmoren sier til Emily at «hun kan ikke være høygravid i tredje trimester og jobbe fulltid i en butikk (!)»¹⁸ og lurert på hvorfor hun ikke har tatt ut sykemelding. Emily «tok bare færre vakter på jobb, fordi hun var sliten og kvalm»,¹⁹ som kan tyde på at det ikke er en kontraktsfestet, fast fulltidsstilling. Jordmoren uttrykker at hun syns dette var et dumt valg: «Ja vel, sier jordmora, spørns hvor mye foreldrepenger du får da».²⁰ Emily har tilsynelatende ingen utdanning utover videregående, og hun måtte begynne å tjene sine egne penger mens klassevenninnene fremdeles ble forsørget hjemme.²¹ Arbeidsmarkedet som da er tilgjengelig for henne, er lavtlønnet og uforutsigbart. Emilys økonomiske situasjon er åpenbart langt mer utrygg enn Tuvas. Men bidrar møtene i velferdsstaten til å demme inn for den sårbarheten kvinnene opplever, enten den

¹⁵ Eikemo, *Team Tuva*, 37.

¹⁶ Guy Standing, *Prekariatet - den nye farlige klassen*, Norsk oversettelse: Rune Salomonson (Res Publica, 2014), 33.

¹⁷ Kiwi er en norsk dagligvarekjede.

¹⁸ Skaranger, *Emily forever*, 26.

¹⁹ Skaranger, *Emily forever*, 26.

²⁰ Skaranger, *Emily forever*, 26; Foreldrepenger gir inntekt tilsvarende full lønn, beregnet ut fra gjennomsnittlig inntekt de siste tre kalendermånedene. Sykepenger regnes også med her (Nav 2026).

²¹ Skaranger, *Emily forever*, 12.

er økonomisk forårsaket eller ikke? Eller er det heller slik at møtene leder til ytterligere prekarisering?

Møter med helsevesenet

Tuva møter tre representanter for det offentlige helsevesenet den uken vi følger henne, mens Emily møter én lege, fire jordmødre, to helsesøstre og to sykepleiere i løpet av et halvår. Selv om Emily har flere behandlere og flere møter, betyr det ikke nødvendigvis at hun mottar mer helsehjelp enn Tuva. For det første følger vi henne over lengre tid, og for det andre har hun langt flere *ulike* behandlere, som kan hindre dem i å yte mer enn overfladisk hjelp. Alle møtene er dessuten knyttet til graviditeten og barnet i magen, slik at det kan poengteres hvordan hun møtes som *ung mor* i velferdsstaten.²²

Tuva har hatt samme fastlege hele sitt voksne liv. Fastlegen hennes, Stein, står midt oppi en personlig krise, fordi han skal vitne mot kollegaen sin i retten seinere på dagen. Kollegaen har lenge hatt et rusproblem, uten at Stein har fått det med seg, og konen har implisert ved frokosten at han kanskje ikke har vært så oppmerksom som han burde. Under timen til Tuva reflekterer fastlegen over rollen sin: «Når det gjeld korleis folk skal leve livet sitt for å unngå stress som gir slike plager, eller meistre stress betre, er det strengt tatt ikkje hans oppgåve».²³ Videre tenker han tilbake på Tuvas legebesøk for noen år siden:

Ho var bleik og kvalm og kjente seg ille til mote. Det var ikkje noko oppsiktsvekkande med tilstanden, men med oppførselen hennar. Ho sa at det kom ei forferdeleg lukt frå underlivet hennar, som om heile underlivet var i ferd med å røtne. Og det ville kanskje vere til pass, sa ho.²⁴

I stedet for å spørre henne hva hun mener med at «det ville kanskje vere til pass», bestemmer han seg aktivt for å ikke kommentere det. Han registrerer at oppførselen hennes er oppsiktsvekkende, men når hun gråter og rister ukontrollert idet det viser seg at synderen er en gjenglemte tampong, er

²² Hvordan Emily møtes mer konkret som ung mor, har Christine Hamm skrevet om i «Challenging Precarization: Maria Navarro Skaranger's Portrait of a Young Mother in *Emily Forever* (2021)», *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 7 6 (2024): 1–12, <https://doi.org/10.1080/08038740.2024.2359119>. (2024).

²³ Eikemo, *Team Tuva*, 161.

²⁴ Eikemo, *Team Tuva*, 162.

konklusjonen hans at «[d]et var ein enorm overreaksjon».²⁵ Han vil ikke blande seg for mye inn, men bestiller prøvene Tuva etter iherdig googling ber om. Han stoler kanskje litt for mye på at hun klarer seg på egenhånd. Tuva har ressursene og språket til å få den hjelpen hun vil ha, men ikke nødvendigvis den hun trenger. Når Emily møter fastlegen *sin*, derimot, ser det slik ut:

[Legen sier] at bekkenløsning er sånn som kan gjøre mange triste og deprimerte. Man får ikke bevegde seg nok. Det er viktig å bevege seg, sier han, for det er spesielt viktig å være i aktivitet når man er gravid. Det er viktig at du kommer tilbake hvis du føler deg deppa. Det blir bedre etter hvert, sier legen, og allerede dagen etter tidlig om morgenen klokka 09 ringer familiekontoret [...] og forteller at de nå har snakka med legen til Em og at de er forberedt og kan stille opp på kort varsel hvis det skulle være noe.²⁶

Innledningsvis framstår dette som et positivt møte, sett fra leserens øyne, med tett oppfølging og en lege som er bevisst på hvilke utfordringer gravide kvinner kan oppleve. Vi vet ikke om dette er en reaksjon på noe Emily har sagt eller gjort, eller om det er en generell oppfordring, men her finnes ingen kvaler mot å komme med klare formaninger. Tvert imot er formaningene en gjenganger i møtene Emily har med helsevesenet, kanskje med unntak av jordmoren under fødselen. Slik bidrar det til infantiliseringen av Emily. Det er i møte med moren hennes dette blir særlig synlig. Når helsesøsteren er på hjemmebesøk, tar hun kontroll over samtalen: «– Det er bra at hun har en så sterk mor som deg, sier helsesøstera. Helsesøstera sier det akkurat som om ikke Em skulle vært der».²⁷ Moren mener tvilsomt noe vondt med det når hun tar styringen, men resultatet blir det samme: Emily infantiliseres. Det er kanskje derfor hun ikke synes det er noe morsomt når moren hennes tuller med at hun må spise opp maten sin, på samme måte som da hun var liten. I stedet for å le, roper Emily «FAEN ASSA, ER DET MULIG» og spytter ut yoghurten sin.²⁸ Hun skal bli mor, voksen nok til å ha ansvar for en baby, til å stemme, til å ta opp lån, men så diskrediteres hun som voksen og ansvarlig av dem rundt seg. Vi får en slående parallell til dette hjemmebesøket

²⁵ Eikemo, *Team Tuva*, 162.

²⁶ Skaranger, *Emily forever*, 25.

²⁷ Skaranger, *Emily forever*, 81.

²⁸ Skaranger, *Emily forever*, 76.

når Stina, datteren til Tuva, trenger helsehjelp. Hun er elleve år gammel og har fått et utslett på magen. Nå er hun hos fastlege Stein:

Ho har farge i kinna og oppfører seg roleg og mildt med dotter si, ikkje som mange foreldre som straks begynner å seie ting på vegner av barnet, som om barnet sjølv ikkje er der. Tuva lar jenta sjølv få snakke og svare på spørsmåla.²⁹

Mens helsesøsteren og moren til Emily snakker over Emily, får datteren til Tuva selv ta ordet. Slik vil hun sannsynligvis ha lettere for å bli tatt på alvor. Kanskje må hun ta kampene på samme måte som moren sin, tidvis kreve å bli hørt, men hun får viktig øvelse og erfaring. Stein avslutter dessuten med: «Dette må vi nøste opp i og finne ut av i fellesskap».³⁰ Datteren erfarer at helsevesenet tar henne på alvor og at de er der for å hjelpe henne. Stein sier eksplisitt at de inngår i et fellesskap. Slike erfaringer er utslagsgivende for hvilke velferdsgoder man har tilgang på i praksis, selv om alle norske statsborgere i teorien skal ha tilgang på den samme helsehjelpen. Slik reproduseres ulike livsvilkår.

Én arena for selvhevdelse kan være terapirommet. Tuva har gått til psykologen Sven i halvannet år, etter at hun ble vurdert som svært deprimert. Sven tenker tilbake på da de møttes første gang:

[...] han vurderte henne, men han hadde ikkje tid til å følge henne opp. Han hadde allereie sprengt kapasitet på grunn av alle pasientane han får frå poliklinikken for tida. Han sa til Tuva at ho måtte prøve å finne ein annan psykolog [...] ³¹

Hun godtar ikke avvisningen, og siden har hun gått jevnlig til ham og prøvd seg fram med antidepressiva, som både hun og psykologen vurderer som nyttig.³² De snakker seg gjennom alt fra morens død til karriereplaner. Via Svens tanker får vi vite at Tuva nå er i stand til å forstå egne mønster, som beskrives som en forutsetning for å bryte dem. Det innebærer blant annet grensesetting.

Sentralt i kapittelet som utspiller seg hos psykologen, er fortellingen om det psykiske helsevesenets manglende kapasitet, som stemmer godt overens med vår

²⁹ Eikemo, *Team Tuva*, 167.

³⁰ Eikemo, *Team Tuva*, 167.

³¹ Eikemo, *Team Tuva*, 75.

³² Eikemo, *Team Tuva*, 78.

virkelighet: I 2020 ble én av fire henvisninger til psykisk helsevern avvist, samtidig som antall privatpraktiserende økte.³³ Det skaper et tydelig klasseskille i hvem som mottar hjelp og hvilken hjelp de får.³⁴ At det er en sammenheng mellom materielle forhold og psykisk helse, er allerede veletablert.³⁵ For å få tilgang på psykisk helsehjelp, er en avhengig av økonomisk kapital eller andre ressurser. Det nærmeste Emily kommer å kommunisere følelsene sine er med jordmoren, hvis primære oppgave er å sørge for at fødselen går for seg som den skal:

Å, disse tillitsvekkende helsearbeiderne som får henne til å ville fortelle alt!
Hun strever litt med ordene, hun hadde kjent en følelse av, nei, ikke sånn,
hun vet ikke hva hun kjente eller følte, lammelse, kanskje? Er det noe man
føler, sier hun høyt [...] ³⁶

Den narratologiske situasjonen i *Emily forever* er preget av fri indirekte diskurs. Også i denne scenen blir en slik fortellerteknikk tatt i bruk for å reflektere Emilys tanker og følelser. Utropstegnet markerer at frustrasjonen over helsearbeidernes uvitende spørsmål sannsynligvis er Emilys tanker. Syntaksen reflekterer en replikk, selv om det tilsynelatende fortelles, med et innskutt «nei». Sitatet avsluttes med «sier hun høyt», som jeg forstår at gjelder fra og med «hun hadde kjent en følelse av». Det er kanskje med en viss frykt hun forteller videre – en frykt hun har arvet fra moren. Moren har nemlig nylig kommet med en advarsel: «Det er veldig viktig at Em ikke forteller dem noe konkret [...], hvis hun forteller noe konkret, kan de ville ta barnet».³⁷ Den mulige frustrasjonen over at helsevesenet vekker tillit hos henne, peker på noe Standing mener er farlig ved, eller for, prekariatet: De som trenger velferdsstaten mest, er paradoksalt nok ofte de som har minst tillit til den.³⁸ Romanens fremstillingsmåte får leseren til å se at

³³ Jenny Marie Baksaas, «Mange blir avvist i psykisk helsevern – antall private psykologer øker», *Psykologisk.no*, 2021, <https://psykologisk.no/2021/04/mange-blir-avvist-i-psykisk-helsevern-antall-private-psykologer-oket/>.

³⁴ Dette tallet har økt ytterligere siden da. Opp mot 35 prosent av henvisningene avvises enkelte steder, noe Helse Sør-Øst mener delvis skyldes innføringen av felles henvisningsmottak. «Færre skal få avslag på psykisk helsehjelp», Helse Sør-Øst, Helse Sør-Øst, 2024, <https://www.helse-sorost.no/nyheter/farre-skal-fa-avslag-pa-psykisk-helsehjelp/>.

³⁵ Ved alvorlig psykisk helse er det for eksempel større risiko for dårlige bo- og levekår, samtidig som det har blitt stadig færre døgnplasser innen psykisk helsevern Inger Lise Skog Hansen, «Når svikt i tilgang til helsetjenester blir et boligproblem for personer med alvorlig psykisk helse og rusproblemer», *Nordisk velfærdsforskning | Nordic Welfare Research* 13 10 (2023): 127–40. Også forfatteren bak *Emily forever* har påpekt denne sammenhengen i en kommentar i tidsskriftet *Samtiden*. Maria Navarro Skaranger, «Psykisk helse - bare for de ressurssterke?», *Samtiden* 11 10 (2017): 36–39.

³⁶ Eikemo, *Team Tuva*, 95.

³⁷ Skaranger, *Emily forever*, 80.

³⁸ Standing, *Prekariatet – den nye farlige klassen*, 59.

Emily lurar på hvordan jordmoren reagerer på det hun forteller. Blir det værende mellom de to, eller kan hun risikere at det brukes som argument for å ta fra henne barnet? Det kan også ligge en viss lettelse i utropstegnet, da hun ikke har særlig med arenaer å «fortelle alt» på, og hun følger det faktisk også opp med å fortelle. At det er nettopp ordet *lammelse* hun tyr til, er interessant. Lammelse, eller *anomi*, er ifølge Standing, en typisk prekær erfaring.³⁹ For Emilys del synliggjøres dette i leiligheten som har vært mørk i to uker, moren som omsider kommer og skifter lyspæren for henne⁴⁰ og timene med tv-titting og mobilskrolling.⁴¹ Man kan ikke terapiserer seg ut av fattigdom eller prekære livsvilkår, men det *kan* blant annet bidra til å styrke eget selvbilde og tilhørende språk. Det kan dessuten bidra til å øke klassebevissthet hos både romanpersoner og lesere, som skaper grobunn for solidaritet innad i arbeiderklassen, noe som er særlig vanskelig for prekariatet. Emily vet for eksempel ikke at sjefen utnytter henne eller at hun har rett på lønn selv om hun er for syk til å dra på jobb. Uavhengig av hva slags kontrakt hun har, er det tydelig at hun jobber fulltid, eller tilnærmet fulltid, i praksis. Hun har rett på lønn for de vaktene hun er satt opp på. Tuva lærer seg å gjenkjenne mønster og å sette grenser i terapirommet, men den samme hjelpen er ikke tilgjengelig for Emily. Med det blir hun desto mer sårbar for utnyttelse: I stedet for å organisere seg med kollegaene sine og kjempe for rettighetene de har som arbeidstakere, for eksempel ved å kreve faste kontrakter, tar Emily personlig det økonomiske ansvaret for tapt arbeidstid.

Det er tydelig hvor vanskelighetene med å beskrive og reflektere over situasjonen sin stammer fra. Vi ser at både Emily og moren sliter med å kommunisere, både med seg selv og med hverandre. På fosseansk vis velges stillheten over det de ikke evner å sette ord på:⁴²

³⁹ Standing, *Prekariatet – den nye farlige klassen*, 56.

⁴⁰ Skaranger, *Emily forever*, 27.

⁴¹ Jens Lohfert Jørgensen, «Fire former for apati i dansk nutidsprosa», *Edda* 12 9 (2022): 170–83, <https://doi.org/10.18261/109>. Jørgensen ser nærmere på prekær apati, med eksempel fra *Planen* (2015), hvor hovedpersonen kaster regninger i bosset, heller enn å ta stilling til dem.

⁴² «Det virker som om personene ikke vet enten hva de skal si eller hvordan de skal si det de vil [...] Derfor tyr personene i stykket så ofte til stillhet». Monika Grossman, «Jon Fosses 'Namnet' - En lesning», *Folia Scandinavica Posnaniensia* 8 (2004): 61–68.

Hva skal skje med barnet, skal du ha det helt aleine, har du penger, du trenger vel mer penger, du kommer ikke til å ha nok penger, hva hvis du blir fattig, hvordan kan jeg hjelpe deg, ville mora spurt, men hun vet ikke hvordan, og derfor er hun stille.⁴³

Moren får seg ikke til å spørre datteren sin om det som kan være vanskelig, for hun vet ikke hvordan. På samme måte sliter Emily med å identifisere og ordlegge seg. Hun lengter etter å bli elsket «og seinere er det vel noe annet [enn ungdom og utseende] man blir elsket for, noe dypere, men det får hun ikke tak på».⁴⁴ Emily begynner å gråte når hun ser det hun lengter etter i prinsessebryllupet på TV: «Harry kaller Meghan for bestevennen sin».⁴⁵ Selv kjenner Emily på en dyp ensomhet, og i dette øyeblikket identifiserer hun hva det er hun lengter etter. Moren er raskt ute med å avfeie henne: «Å, lille! Men det er ikke ekte! Det er ikke sånn det er i virkeligheten»⁴⁶. Moren prøver å avfeie det som urealistisk i et forsøk på å trøste datteren sin, og med det bagatelliserer hun Emilys følelser og gjør dem desto mindre tilgjengelig for henne. Det er selvsagt mulig, for mange en forutsetning, å ha et dypt vennskap med ektefellen eller kjæresten sin, også for Emily, som så gjerne vil «bli elsket for noe dypere». Her er hun i ferd med å få tak på denne muligheten, men den glipper for henne før hun får reflektert videre over det. Terapi er ett verktøy for denne refleksjonen, men heldigvis ikke det eneste. Dessverre stanser moren den mulige veksten, heller enn å oppfordre; ikke av ondskap, men av feilslått hjelpsomhet. Dype vennskap, enten de er platoniske eller romantiske, sikrer et større lag å lene seg på. Når Emily for det meste står aleine, blir hun ekstra sårbar for utnyttelse av både sjefer og kjærester, og hun blir ekstra sårbar i særlig krevende livssituasjoner. Dette kan også forsterke anomien vi allerede har sett hos henne, slik at den sosiale mobiliteten hennes blir lavere og lavere.

Prekarisering eller hjelp?

At sårbarheten til Tuva og Emily møtes på ulike måter av både helsevesen og ellers i velferdsstaten, mener jeg har blitt tydelig. Butler argumenterer for at sårbarhet og avhengighet også kan bli viktige ressurser.⁴⁷ Disse ressursene kan

⁴³ Skaranger, *Emily forever*, 74.

⁴⁴ Skaranger, *Emily forever*, 51.

⁴⁵ Skaranger, *Emily forever*, 83.

⁴⁶ Skaranger, *Emily forever*, 83.

⁴⁷ Butler, *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*, 149–150.

skape grobunn for blant annet meningsfulle relasjoner og fellesskap. Men da må vi bryte med en del impulser og tåle ubehag, i stedet for å gjenskape en frykt for våre Andre.⁴⁸ Hvorvidt sårbarheten og den gjensidige avhengigheten kan bli en ressurs eller ikke, handler i stor grad om hvordan andre responderer på sårbarheten vår og om de anser oss som medmennesker, rett og slett. Menneskerettighetene gjelder alle mennesker, men disse rettighetene henger i en tynn tråd om mennesket blir utsatt for dehumanisering, også når det er snakk om en mindre skala enn krigskonteksten Butler diskuterer ut fra. Sårbarheten og risikoen for prekarisering blir derfor ulikt fordelt.

Tuvas møter eksemplifiserer hvordan sårbarheten kan være en styrke, og hvordan hun i en særlig sårbar periode av livet møtes med hjelp, støtte og meningsfulle relasjoner. Hun risikerer for eksempel dobbel avvisning når hun *trygler* psykologen om behandling etter den innledende avvisningen, men så får hun den behandlingen hun trenger og får det bedre som resultat. Hun framstår ensom, men har verktøy til å gjøre noe med det, som å kjempe for helsehjelp og oppsøke nye relasjoner. Vi ser også hvordan sårbarheten hennes bidrar til at de rundt henne reflekterer over eget liv og egne erfaringer, føler seg tryggere i rollene sine og får det bedre med seg selv. Fastlegen Stein får med Tuva et nytt forsøk på å se medmenneskene sine, når hun kommer til legekantoret med datteren sin. Han klarte ikke hjelpe kollegaen sin, men får en bekreftelse på at det ikke definerer ham, verken som medmenneske eller lege, og han bruker det nye forsøket på å vise at han har lært. Slik har han blitt en bedre fagperson og et mer oppmerksomt medmenneske. Det er betydningsfullt at bokens siste side vies presten Johannes, som sier «Tusen takk sjølv, Tuva».⁴⁹ Tuvas sårbarhet og åpenhet er refleksiv, som bidrar til å styrke henne. Summen av disse møtene tilsier at livskrisen hun nå står i, er midlertidig, men det er også sentralt at hun selv har oppsøkt, og i noen tilfeller betalt for, disse møtene. Tuva framstår som ressurssterk, også i en krise, også når hun er særlig sårbar, og kanskje også *fordi* hun er sårbar.

Det er først når sårbarheten møtes med avvisning eller utnyttelse en pågående prekariseringsprosess forsterkes. Dette demonstreres med Emilys møter, særlig i helsevesenet, men vi ser det også hos politiet, på arbeidsplassen og i de medmenneskelige relasjonene hennes. De rundt henne kommuniserer implisitt

⁴⁸ Butler, *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*, 149–150.

⁴⁹ Eikemo, *Team Tuva*, 175.

at «dette får du ikke til», uten at de gir henne verktøyene til å mestre den nye rollen som aleinemor. Når jordmoren sier i en bisetning at færre vakter betyr mindre foreldrepenger, er det allerede for seint. Når Emily forteller henne om et overgrep i forbindelse med fødselsforberedelsene, får hun et glass vann mot kvalmen, før det blir glemt igjen. Av Nav⁵⁰ får hun (trolig) engangsstønad heller enn foreldrepenger å forsørge seg selv og barnet med. Når Emily har kjøpt vognpose «med NAV-pengene sine», kommenterer fortelleren at «(NAV-penger er ikke ekte penger)».⁵¹ Engangsstønad er ekte penger i den forstand at de kan brukes der og da på bruksvarer som mat og babyutstyr, men de gjør ikke noe for å sikre trygg økonomi, trygt arbeid eller trygge liv i framtiden, slik en fast inntekt eller foreldrepenger gjør. Emily får ikke den hjelpen hun har rett på eller trenger, og hun vet heller ikke hvilke retter hun har eller hva slags hjelp hun trenger. Engangsstønaden og samtaler med helsevesenet blir små plaster på et sår som blir større og større.

En nærlesning kan likevel avsløre at det er litt mer håp for Emily (og sønnen Liam) enn først antatt. Fortellerens insistering på det klassifiserende blikket tvinger leseren til å forstå henne som hjelpeløs. Det er ingen tvil om at Emily sosialt og økonomisk lever prekärt og er sårbar for ytterligere prekarisering, men noe tyder på at hun kanskje kan bryte dette mønsteret: Tilliten hun viser helsepersonell når moren tar et steg tilbake, kan være avgjørende. Det blir også et vendepunkt for henne når hun møter Alexa, en annen ung mor. Emily legger merke til henne fordi de triller barnevognene sine inn på de samme butikkene på kjøpesenteret og fordi de er på samme alder.⁵² Når de kommer i snakk med hverandre, tvinges Emily til å sette ord på situasjonen sin: aleine med barn.⁵³ Seinere er Emily på besøk hos Alexa, hvor spørsmålet om Liams far kommer opp igjen. Emily blir ukomfortabel både av den fysiske nærheten og de påtrengende spørsmålene.⁵⁴ Hun står likevel i det, og i andre enden venter gjennombruddet:

⁵⁰ Nav står for Ny arbeids- og velferdsforvaltning og er et statlig organ med ansvar for blant annet økonomisk sosialhjelp og arbeidstrening.

⁵¹ Skaranger, *Emily Forever*, 156.

⁵² Skaranger, *Emily forever*, 157.

⁵³ Skaranger, *Emily forever*, 159.

⁵⁴ Skaranger, *Emily forever*, 164.

Hun begynner å le, og sier at hun aldri har tenkt på seg selv om en typisk alenemor. Alexa sier at det ikke er noe morsomt og at Em burde saksøke mannen sin for å få penger, hvis det er noe man kan gjøre, kan man ikke gjøre det? Ja sikkert, sier Em, jeg aner ikke. / Så er hun på den varme, fulle bussen hjem, og det er nærmest som om Alexa har planta en splitter ny og skinnende tanke i hodet på henne. Hun har aldri tenkt på seg selv som en ... alenemor.⁵⁵

Denne nye identiteten som alenemor er uvant for henne, men som Alexa poengterer, kommer denne identiteten med krav og rettigheter. Latteren til Emily er et forsøk på å avverge og tone ned det alvorlige i situasjonen, men Alexa insisterer på alvoret. Og Em *har* faktisk krav på penger fra Pablo, som er forpliktet ved lov til å betale faste pengetilskudd til forsørging og utdanning.⁵⁶ Det første steget er å være klar over at hun har rett på barnetrygd, det andre blir å gjøre krav på den.⁵⁷

Vennskapet med Alexa kan være betydningsfullt på flere måter. Lengselen etter å «bli elsket for noe dypere» trenger ikke, etter mitt syn, være av romantisk karakter. Det kan vel så gjerne handle om nære vennskap, som hun tilsynelatende har få av fra før. Her kan hun dessuten få hjelp i form av delte erfaringer. Med det nye vennskapet blir hun litt mindre sårbar, og når hun åpner seg for og viser tillit til helsepersonell, utfordrer hun prekariseringsprosessen.

De ulike fortellerne hos Eikemo og Skaranger gjør sitt for å forme vår forståelse og fordømmelse, men selv når vi gjennomskuer den upålitelige fortelleren i *Emily forever* og danner oss et helhetlig bilde av Tuvas opplevelser uten tilgang på eksplisitte tanker og følelser, er det tydelig at det er sentrale forskjeller her. Prekariatet og salariatet møtes av to ulike velferdsstater, som reproducerer en risikabel og prekær sårbarhet. Det handler for det første om materielle vilkår, som at Tuva i større grad kan tette hull ved å betale for dem, både bokstavelig og billedlig når hun går til tannlegen, som i romanens nåtid ikke ble dekket av den offentlige helsetjenesten. For det andre er det en hel del usynlige strukturer i spill, som likevel har en veldig reell og synlig effekt. Vi får for eksempel ingen indikasjon på at Emily har utdanning utover videregående, hvor hun ble

⁵⁵ Skaranger, *Emily forever*, 164.

⁵⁶ Lov om barn og foreldre (LOV-1981-04-08-7), No. 67 (2003), 67, <https://lovdata.no/lov/1981-04-08-7/>.

⁵⁷ Nav kan bistå i kravet, også når farskapet ikke er registrert i Folkeregisteret. Skatteetaten kan kreve inn penger fra medforelderen. Nav, «Dette kan du ha rett til - Er helt eller delvis alene med barn», Nav, Arbeids- og velferdsetaten, Nav, 2026, <https://www.nav.no/alene-med-barn>.

beskrevet av læreren sin som «fjern». Det er ikke utenkelig at det er vanskelig for henne å forstå tungvinte lovtekster, kontrakter og vedtekter i kansellistil,⁵⁸ og at hun slik går glipp av viktig informasjon. Vi har også sett eksempler på kommunikative utfordringer mellom henne og moren, så hun har ikke fått forutsetningene til å navigere språk hjemmefra heller. Det har også betydning for hvordan helsevesenet møter henne. Den forståelsen og respekten Tuva blir møtt med, får ikke Emily. De snakker *til* og *over* henne. Emily vet ikke hvilke spørsmål hun bør stille eller hva hun kan be om. Fagpersonene tar nok også for gitt at hun, og andre som henne, enten vet det de trenger å vite eller stiller spørsmål om det de ikke vet, som med jordmoren og sykemeldingen. Slik gir *Team Tuva* og *Emily forever* oss tydelige portretter av den norske velferdsstaten, som byr på både blindsoner og utjevne aspekt, fra to ulike perspektiv.

⁵⁸ Kansellistil betegner et språk som er formelt, høytidelig og unaturlig. Et slikt språk preger ofte offentlige dokumenter, slik at det er stor avstand mellom språket folk snakker og språket de er forventet å forstå skriftlig i møte med det offentlige, selv om det er et mål å unngå en slik avstand.